

Сопільняк К. О.

*студентка 2-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

Професія адвоката посідає важливе місце у забезпеченні та захисті найважливіших прав та свобод людини і громадянина. Появою адвокатури людство завдячує Стародавньому Риму, де даний інститут підстав регулювання спочатку правовими звичаями, а згодом і нормами права. Крім того, важливе значення мало і дотримання адвокатом принципу конфіденційності: римські юристи «...особливими інструкціями звертали увагу головуючих у судах, щоб вони ні в якому випадку не дозволяли адвокатам приймати на себе роль свідків у таких справах, де вони були захисниками» [1, с. 3].

Серед європейських країн найбільш повно положення римського права успадкувало право Франції, адвокатам якої необхідно було дотримуватися обов'язку зберігати в таємниці відомості, отримані ними від підзахисних. Як стверджував відомий французький правник Франсуа-Етен Молло в «*Règles sur la profession d'avocat*» у 1846 р. : «...і перш ніж закон поставив це дотримання таємниці адвокатам в обов'язок, вона вже дотримувалася ними завжди свято» [2].

Щоправда, не всюди розуміння таємниці у діяльності адвоката збігалось із взірцевим римським правом. Наприклад, у Німецькій імперії Статут кримінального судочинства наділяв суддів правом вимагати у адвоката всю інформацію, що стала йому відома від клієнта, ознайомлюватися з особистим листуванням між адвокатом та клієнтом. Крім того, під час розмов захисника і обвинуваченого міг бути присутнім працівник суду.

Щодо українських земель, то тут варто враховувати їх належність до різноманітних держав: Великого Князівства Литовського, Речі Посполитої, Російської імперії, Австро-Угорщини та ін. Звичайно, устрій наведених держав поширювався і запроваджувався і на територіях, що нині належать до території сучасної України.

Дослідження становлення адвокатури та інституту адвокатської таємниці зокрема, варто розпочати з періоду Київської Русі. Як відомо, в цей час адвокатура належним чином сформована не була, але той факт, що за законодавством Київської Русі, як слушно зазначає В. О. Святоцький, існувало загальносоціальне право захисту кожного підсудного своєю громадою [3], свідчить про початок створення соціальних умов для зародження досліджуваного інституту у той час.

Більшість вчених дотримуються думки, що професійна адвокатура на українських землях почала формуватися у польсько-литовський період. Значний вплив на даний процес мало запровадження Магдебурзького права

та Литовських статутів 1529 р., 1566 р. та 1588 р.

Литовським статутом 1529 р. було запроваджено інститут представництва у кримінальному процесі. У Другому Литовському Статуті 1566 р. вперше згадується про професійну таємницю адвоката (прокуратора): в статті 35 встановлена відповідальність прокуратора за те що «... взявшись кому справу його вести і судитись, і вивідавши у нього ту справу і листи [документи] його огледівши, видав його у тому стороні супротивній, або до тієї сторони його супротивної пристав, і від цього тому, кого він першому обіцяв його справу вести, вийшли збитки, і те б на нього яким явним і слухним доводом доведено було; тоді такий, якщо є шляхтич, честь втрачає, а не шляхтич – життя втрачає...» [4].

Наступним етапом становлення інституту адвокатської таємниці та адвокатури загалом можна розглянути етап входження українських земель до складу Російської імперії. Загалом, характерною ознакою даного періоду є спрямованість діяльності російського уряду на остаточне ліквідування української автономії. Важливу роль відігравав проект кодексу українського права під назвою: «Права, за яким судиться малоросійський народ» (1743 р.). В наведеному законопроекті міститься норма, присвячена адвокатській таємниці та її гарантіям, яка визначає: «Поверенный... ежели что-либо... выдает противной его стороне или к ней пристанет, и в пользу ея, а во вред дела, то такового поверенного должно удалить от производства». Крім того, уваги заслуговує радянський період української історії. Після Жовтневої революції та проголошення на території України радянської влади, поміж іншого, виникла необхідність у створенні нормативного акту, який регулював би діяльність адвокатів. І вже згодом, Постановою ВУЦВК 2 жовтня 1922 р. було прийнято Положення «Про адвокатуру». На відміну від адвоката в Російській імперії, який не повинен був розголошувати відомо йому інформацію, радянський адвокат за захист «антирадянського елементу» міг понести дисциплінарну відповідальність [1]. Якщо захисник виявляв наміри свого клієнта вчинити злочин проти держави або якщо було виявлено сам факт його вчинення (ст. 58-66 КК УСРР), він мав обов'язок повідомити про це на суді. В іншому випадку адвокат міг понести кримінальну відповідальність.

Крім того, важливе значення для становлення адвокатської таємниці має етап реформ 1950-х – 1960-х, внаслідок якого була прийнята низка законодавчих актів, зокрема Кримінально-процесуальний кодекс УРСР 1960 р. та Положення про адвокатуру Української РСР 1962 р., якими чітко визначалися права адвоката і гарантії дотримання адвокатської таємниці, зокрема: «Адвокат не має права на ведення справи, коли він у даній справі раніше надавав юридичну допомогу особі, інтереси якої суперечать інтересам особи, яка звернулася з просьбою про ведення справи» (ст. 31) та «адвокат не повинен розголошувати відомості, які йому стали відомі від підзахисного в зв'язку з наданням йому юридичної допомоги. Адвокат не може бути допитаний як свідок про обставини справи, які стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків захисника у даній справі» (ст. 32) [3].

Щодо сучасного періоду незалежної України, то спочатку діяльність адвокатів регулювалась Законом України «Про адвокатуру» від 19.12.1992 р, який був згодом замінений чинним Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р., Правилами адвокатської етики від 09.06.2017 р. та багатьма іншими нормативно-правовими актами. Значна увага в наш час приділяється інституту адвокатської таємниці.

Статтею 10 Правил адвокатської етики проголошується, що: «... збереження конфіденційності будь-якої інформації, яка визначена предметом адвокатської таємниці Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» або становить персональні дані про особу, які охороняються законодавством з питань захисту персональних даних, є правом адвоката у відносинах з усіма суб'єктами права, які можуть вимагати розголошення такої інформації, та обов'язком щодо клієнта» [6].

Крім цього, дане питання врегульоване і ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Відповідно до наведеної норми «адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності» [7].

Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що адвокатська таємниця становить невіддільну складову консультативної діяльності адвоката і є надзвичайно важливим для його функціонування як захисника прав та свобод особи. Інститут адвокатської таємниці протягом століть зазнавав найрізноманітніших змін та впливу перед тим, як сформуватися у такому вигляді, яким ми його досліджуємо сьогодні.

Список використаної літератури:

1. Погорецький М. М. Кримінальні процесуальні гарантії адвокатської таємниці у досудовому розслідуванні: дис. д-ра юр. наук. 12.00.09. Київ. 2015. 238 с. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/1397/1/pogoreckiy_dis.pdf
2. Penal Code of France 1810 / Transcribed by Tom Holmberg. URL: http://www.napoleon-series.org/research/government/france/penalcode/_c_penalcode3b.html.
3. Святоцький О. Д. Адвокатура України: навч. посіб. для студентів юрид. вищих навч. закладів і фак / О. Д. Святоцький, М. М. Михеєнко. К. : Ін Юре, 1997. 224 с.

4. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. – Т. III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. – Кн. 1 / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса : Юридична література, 2004. 672 с.

5. Положення про адвокатуру Української РСР. Відомості Верховної Ради СРСР. 1962. № 39. Ст. 494.

6. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>

7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27.

Науковий керівник: доцент, кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Кісліцина Ірина Олександрівна**